

מעדותה של דורה אליהו על החיים עם הפרטיזנים והבריחה מהגרמנים

אליהו (רבן) דורה, ילידת סלוניקי (Thessaloniki), יוני, 1926.
באביב 1941 פלשו הגרמנים ליוון, ומשפחת העדה עברה לפלורין (Florina). בסוף שנת
1942, עקב הרעת מצב היהודים באזור, היא הצטרפה לקבוצה של 70 יהודים שנסעו
לקסטוריה (Kastoria). בסתיו 1943 הצטרפה כל הקבוצה אל הפרטיזנים היוונים והיא
השתלבה בתפקידים שונים. כמה חודשים לפני השחרור הצטרפה אל הצבא האדום
שהתקרב לגבולות יוון. העדה השתחררה באזור ההרים על יד גבול בולגריה, אז חזרה עם
הצבא לסלוניקי. ביוון התחילה מלחמת אזרחים והעדה הצליחה להתחמק מגיוס. בשנת
1950 היא עלתה למדינת ישראל.

התחלתי לעבוד. התחילו לבוא פרטיזנים. לאט לאט זה גדל. המון המון פרטיזנים, כמעט כל
צבא יוון בא למעלה.

ש. אז לא רק יהודים.

ת. גויים! הכל גויים. יהודים היו 'פרורים'. הכל גויים. על 20-30 יוונים היה יהודי אחד.

ש. ספרי קצת, אם זה כל-כך גדל, זה כבר צבא ממש.

ת. ממש כמו בצבא.

ש. אז מה החלק שלך בכל העניין?

ת. אני הייתי תופרת, בעבודה. ואח של החברה שלי חזר ואמר: שתשאר איתנו. לאן תלך?
ילדה קטנה לבד. שתשאר איתנו. והיא אמרה: כן, אני רוצה אותה. היא אהבה אותי מאותו
לילה. ככה היינו קמים בבוקר והיינו הולכים לאיזה בית שהיתה המתפרה, שהיו המכונות.
היה שגוזר חולצות. ממה? מהמצנחים שהיו נופלים. היינו מפרקים. הגוזר היה גוזר חולצות.
לא היו חולצות, היו כאילו גופיות. 3 כפתורים, ותחתונים או שמלה גברים. שיהיה להחליף.
והיה הרבה בד ערבי יפה והיו גוזרים והיו תופרים במכונות. אני לא ידעתי מכונה, הייתי ילדה,
לא ידעתי. הייתי עושה להם לולאות, הייתי מנחמת את החלקים. היה יהודי מיוון, הוא גזר,
והיו תופרות. אחר-כך למדתי גם לתפור במכונה. היינו שם 8 חודשים.

ש. מה עשו האחרים?

ת. היה לנו אחד מחסנאי נשק. היו באים פרטיזנים שהיו מחליפים נשק. היו לוקחים רימונים.
זה היה קופסה ומקל. שמעתם על זה? היו מושכים את הזה... היה ככה מרובע ומקל. והיו
הולכים בלילה לעשות סבוטז'. וביום היתה קבוצה אחרת שהיתה נלחמת עם הגרמנים. היו

זורקים ובורחים. הם קיבלו הרבה מכה מהפרטיזנים. לא נתנו להם להעביר נשק. לא היה לילה אחד שלא פוצצו את הרכבות שהיו עוברות. כל הנשק.

ש מה, הגרמנים היו באים עד למעלה להרים?

ת לא. הגרמנים לא היו באים. רק שהם קיבלו הרבה מכות. התחילו לבוא עם אוירונים ולזרוק כרוזים שהפרטיזנים יעזבו את הרובים, לא יקרה להם כלום. אבל איפה יעזבו.

אנחנו היינו שם 8 חודשים. פתאום אמרו שהגרמנים לא עושים צחוק, כבר התחילו לעלות להרים לתפוס את הפרטיזנים. הם לא ידעו, אבל היו מרגלים יוונים. התחילו באמת לבוא לכפרים. היו שורפים כמה בתים והיו הולכים. אנחנו לא יכולנו לשבת, היינו הולכים לכפר אחר. היינו הולכים יותר למעלה ויותר למעלה. זה היה סוף 1943. עלינו, עלינו, עלינו. עלינו לכפר שהיה הכי גבוה, בשם פולינרי. זה מקום שנופל מכל הצדדים מים, יש הרבה הרבה מים מההרים. בהר הזה היו מים קרים קרים. פולי - זה הרבה, נרו - מים.

ישבנו שם 3 ימים. פתאום שמענו שהגרמנים מגיעים. ואנחנו רואים מהכפר הזה על ההר השני שיש גרמנים, באות הרבה קבוצות. אמרתי: הפרטיזנים כבר עברו. מי בא? זה הגרמנים. היינו מוכרחים לרדת עוד הר למטה, שהיה שם נהר. עזבנו את כל הבגדים שלנו, את השקיות שהיו לנו, את הסוסים, את האוכל. והתחלנו לעלות איזה הר שאפילו סוס לא הולך שם. אם סוס לא הולך, גם בן אדם לא יכול ללכת. התחלנו בידיים, ברגלים, בלי כלום. רק הבגדים שהיו לנו. לי במקרה היה בקבוק סוכר בכיס, וזה היה צחוק כזה, החזיק אותי 3 ימים בלי אוכל הסוכר הזה. התחלנו לעלות ברגלים, בידיים. היינו עולים - היינו הולכים אחורה. למה? כי היו עלים גדולים והיינו נופלים. מהבוקר עד הערב עלינו. ואנחנו רואים שהגרמנים יורדים. עלינו, והיו גם פרטיזנים שהביאו חולים, פצועים של המלחמה. אחד היה עיוור, שני צולע. הביאו אותם למעלה על הגב. עלינו למעלה. למעלה היו עצים, ככה. שנים שניים שניים היו נופלים והיו כאילו סוכה. ואני נכנסתי גם בפנים. כשעליתי אמרתי: די, זה זה, אני לא הולכת עוד רגע אחד. אמרתי לפרטיזנים, לקצין שלי: אני עד כאן ולא הלאה. [...]

הכי חשוב לא סיפרתי. כשיצאנו מפולינרי, כששמענו שהגרמנים באים, הכפרים מאחור גם הם שמעו שהגרמנים באים. פתחו את הרפתות, את הלולים, הכל. כמו תיבת נוח חיינו אנחנו: חמורים, פרות, כלבים, סוסים, חזירים, תרנגולות, תרנגולות-הודו, כל החיות שיש — יחד איתנו. זה היה!...

ש. הם נתנו לכם את זה, או שכדי להציל אותם?

ת. הכפרים פתחו את הלולים, את הרפתות. והם ברחו למעלה יחד איתנו. שהגרמנים לא יתפסו כלום. מה שהיה? יותר מנוח. לא אשכח אף פעם את התמונה הזאת! כבשים, תרנגולות, מה לא היה.

ש. והכל הלך איתכם?

ת. איתנו. לאן שאנחנו הולכים, גם הם באים. שורות שורות, כל החיות. לפעמים אני חולמת בלילה...

ש. זו היתה סכנה, נכון?

ת. בטח. באו הגרמנים לשם. מי שיצא ותפסו, תלו אותו. מצאנו שני יהודים. ומי היה? אח של אמא של אילן [אילן ואילנית]. תלו אותו. אחר-כך הגרמנים עברו וירדו מההר כדי ללכת להר השני, ליוון העתיקה. יצאו ממקדוניה והלכו ליוון העתיקה. כי ההר הזה מקשר בין יוון העתיקה ומקדוניה. זה ההר הכי גבוה.

ש. מקדוניה טרקיה?

ת. כן. אבל אני לא הלכתי לשם. אני נשארתי בתחילת ההר. לא היה לי כוח ללכת לאף מקום. וככה נשארתי בחיים. חזרנו. ירדנו מההר. מצאנו דברים הפוכים.

ש. זה היה קשה? איך ידעתם שהגרמנים יברחו וזהו?

ת. זהו. האחרונים שהיו שם... אנחנו הפרטיזנים התפזרנו שם. והיו אחרונים שראו שהגרמנים כבר ירדו. אז קמו והתחילו ללכת לשם לתפוס את הפצועים. חיפשו חולים והתחילו לתת להם מים. אמרו: אל תפחדו, הגרמנים כבר ירדו. ומפה לפה כבר שמעו. והפרטיזנים שעזבו אותי באו בחזרה ואמרו: אנחנו יכולים כבר לצאת, הגרמנים כבר ירדו. זה היה 48 שעות. לא מספיק? גם להם היה פחד להשאר. הם עברו מהר מהר. אבל באו הרבה. ש. הם הרגו גם גרמנים, היוונים?

ת. כן, בטח, הרבה גרמנים. בלילה כשהיו הולכים לסבוטז', יחד עם הגרמנים היו הופכים את הרכבת. בגלל זה היו באים למחרת לשרוף גויים. גם הגויים סבלו הרבה. פעם הייתי באיזה כפר. אמרו שהגרמנים באים. ברחנו, אנחנו הפרטיזנים. ופתאום שומעים ברחוב, רואים אש. ביום ראשון שרפו כנסיה עם הילדים עם האמהות בפנים. שרפו אותם חיים. ואחד רצה שאני אשאר. גם הם סבלו הרבה הרבה.

מקור: ארכיון יד ושם 9812/0.3